

Регіональні та глобальні напрямки в зовнішній політиці України

УДК 327.8

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-2.9>

Соколовська Ольга Миколаївна
аспірантка кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26,
Одеса, Україна
ORCID: 0000-0001-5300-576X

Сучасний період характеризується прискоренням, але неоднозначним та суперечливим розвитком процесів взаємозалежності та взаємопов'язаності всіх сфер життя світової спільноти. Саме з цього часу проблеми світу почали розглядатися крізь призму глобального або регіонального. Весь цей час ми спостерігали як ці явища впливали на перспективи зовнішньої політики України, вивчали нові ризики сучасності.

Значимість проблем зовнішньої політики безпосередньо пов'язана з системою суверенності держав і залежить від їх характеристик і показників розвитку. Наукове пізнання процесів, політичних явищ, що відбуваються в міжнародному житті, суб'єктів міжнародного життя та їх діяльності характеризується різноманітністю підходів, крайньою складністю об'єктів дослідження, неоднозначністю поняттєво-категоріального апарату та практично необмеженою можливістю вибору використовуваних методів та засобів теоретичного знання. На сьогодні відбувається зміщення сфер безпеки та зовнішньої політики, що обумовлюється тим, що будь-який громадянин турбується про свою безпеку та очікує від держави, її зовнішньої політики, конкретних заходів, які її забезпечують. Зовнішня політика держави в майбутньому безпосередньо залежить від таких показників як: територія, економічний розвиток, політичний устрій, соціальний розвиток, військова міць, рівень промисловості тощо. Тобто саме від змінних, які використовуються на державному рівні аналізу зовнішньої політики держави. Очевидно, що відносно невелике коло держав у світі здатні забезпечити збалансованість у питаннях державного розвитку.

Сполучення глобального і регіонального рівнів світової політичної практики завжди було одним з найбільш суперечливих моментів в політичній теорії. Більшість дослідників, які аналізували зовнішню політику, або зосередилися виключно на глобальних світових політичних процесах, фактично ігноруючи регіональну специфіку, або зосередили свою увагу лише на вивченні конкретного регіону, що призводило до недооцінки глобального системного контексту. Тому, сьогодні очевидно є важливість і необхідність нових підходів для дослідження цілісної картини світу, де і глобальний, і регіональний аспекти отримали б однакову увагу в аспекті аналізу зовнішньої політики. Це стосується й України.

Ключові слова: зовнішня політика, Україна, політичний процес, глобальний напрямок в політиці, регіональні союзи.

Вступ. Початок широкомасштабного вторгнення став точкою відліку нового етапу розвитку зовнішньої політики України, це етап супротиву та боротьби з російською агресією. Зміни в зовнішній політиці нашої країни, створення альянсів та визначення напрямків співпраці – потрібно визначити, виходячи з головної тези – перемога України. Потрібно розуміти, що у разі поразки Україну буде знищено. І саме ці аспекти повинні бути покладені в усі рішення, які приймаються на рівні зовнішньої політики. Особливо це стосується її глобального та регіонального напрямків. Подальший розвиток подій вимагає прогресу на різних рівнях партнерства – як на регіональному, так і на глобальному. Це вимагатиме від України та політичних лідерів країн-партнерів стратегічного бачення та сміливості задля посилення подальшої координації політики, покращення та прискорення процесів прийняття рішень.

Мета та завдання. Метою статті є визначення регіональних та глобальних напрямків в зовнішній політиці України.

Методи дослідження. Було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціально-наукових методів, які у сукупності забезпечують цілісність

гуманітарного знання. Аналіз політики, що застосовується при вирішенні питань адаптації України до нових умов з урахуванням її інтересів та стратегії розвитку партнерства з основними зовнішньополітичними партнерами, вимагає враховувати сукупність економічних, соціальних, культурних, історичних та психологічних факторів. Оцінюючи роль і місце України в світовій політиці було використано культурний, цивілізаційний та глобалізаційний виміри.

Вибір регіональних напрямків зовнішньої політики України на обрання моделі політичної поведінки України стає актуальним на основі здійснення стратегічного позиціонування нашої країни. Регіональний напрямок розвитку зовнішньої політики України вже досить довгий час розглядається в межах Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), участі в Раді Північноатлантичного співробітництва та Північноатлантичної асамблеї, розвитку контактів з Радою Європи (РЕ) та іншими європейськими структурами.

Відповідно до пункту 188 «Стратегії про зовнішньополітичну діяльність» Рада Європи, ОБСЄ та їх парламентські органи є «ключовими регіональними форматами для об'єктивного інформування міжна-

родної спільноти щодо вчинення Російською Федерацією злочину агресії проти України та подальшої консолідації підтримки і збереження міжнародного тиску на державу-агресора» [6].

Головний напрямок співпраці з Радою Європи – це подальша розбудова України, проведення реформ у напрямку демократії та верховенства права. Рада Європи виступає як авторитет в галузі стандартів законодавства щодо демократичних реформ, прав людини, правових стандартів у сфері демократії для всіх країн-членів.

Важливим моментом, про який йдеться в пункті 191 Стратегії, є те, Україна буде намагатися побороти кризу недовіру до Ради Європи, яка виникла, коли делегація Російської Федерації повернулася до ПАРЄ. І як вказується в пункті 192 «Україна обстоюватиме позицію щодо досягнення нової якості ОБСЄ в ефективному реагуванні на сучасні виклики та загрози європейській безпеці у військово-політичному, економіко-екологічному та людському вимірах, сприятиме зміцненню принципів верховенства права і прав людини на всьому просторі ОБСЄ» [6]. Слід активніше залучати та розширювати участь ОБСЄ до процесу допомоги Україні в російсько-українській війні та зміцнювати потенціал ОБСЄ в якості майданчику для здійснення політичного діалогу.

Загальною метою участі України в регіональному форматі та ініціативах – є підтримка сталих та міцних відносин на засадах добросусідства. Це дасть можливість встановити відповідні формати безпечного середовища та економічного розвитку. Наприклад, розвиток партнерства в форматі Веймарського трикутника (ВЗ + Україна) – «сприятиме залученню потенціалу цього об'єднання до вирішення пріоритетних завдань зовнішньої політики і внутрішніх перетворень у державі» [6]. В рамках регіональної безпеки «важливим є долучення до формату Бухарестська дев'ятка – об'єднання держав Центральної та Східної Європи – держав – членів НАТО» [6]. Економічні інтереси та бажання стати «частиною інфраструктурної та енергетичної мережі ЄС» можуть бути задоволені приєднанням до ініціативи «Тримор'я».

Окрема в Стратегії виділяється напрямок Дунайського регіону, який є важливим з позиції Активізація участі в реалізації Стратегії Європейського Союзу.

Вишеградська група також на повісті дня, взаємодія повинна бути посилена. Метою є «вивчення багатого досвіду європейської та євроатлантичної інтеграції Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорщини та Чеської Республіки, підвищення рівня обороноздатності у Центрально-Східній Європі, відновлена участь у співробітництві в рамках Бойової тактичної групи ЄС, сформованої державами Вишеградської групи, а також розширено співпрацю щодо реалізації спільних освітніх

та гуманітарних проектів, що сприятиме розвитку міжлюдських контактів» [6].

Зараз активно розвивається тактика малих альянсів, яка посилює регіональне співробітництво, «адже наразі Україна вибудовує фактично заново позиціонування у світі... і це актив української дипломатії». Тут слід сказати про «Люблінський трикутник (Україна, Польща, Литва) та Асоційоване тріо (Україна, Республіка Молдова, Грузія), які були ініційовані саме з Києва» [1]. Маємо також, формат Квадрига, який був створений у форматі «2+2 на рівні міністрів закордонних справ і міністрів оборони України й Туреччини» [4].

Формат «Люблінського трикутника» ґрунтується на «традиціях та історичних зв'язках трьох країн, коріння яких сягає глибини багатьох сторіч. Він є важливим механізмом зміцнення Центральної Європи та сприяння європейській і євроатлантичній інтеграції України» [3]. Спільна декларація підкреслює важливу роль, яку «Україна, Польща та Литва відіграють у Центральній Європі та світі. Ці країни усвідомлюють переваги подальшого посилення політичних, економічних, інфраструктурних, безпекових, оборонних та культурних зв'язків між своїми країнами у сучасному світі» [5]. Важливо, що всі країни Люблінського трикутника «підтримують відновлення територіальної цілісності України у міжнародно визнаних кордонах та закликають до припинення російської агресії проти нашої держави. Вони також підтримують надання Україні статусу партнера із розширеними можливостями НАТО та заявляють, що надання Україні Плану дій щодо членства в НАТО є наступним необхідним кроком у цьому напрямі» [5]. Така активна взаємодія «має вимір Парламентської асамблеї Польща-Литва-Україна, а також спільний військовий підрозділ - Українсько-польсько-литовську бригаду» [3]. Люблінський трикутник підкреслює «важливість інтенсифікації взаємодії між Європейським Союзом, Північноатлантичним альянсом та Східним партнерством та приділяє особливу увагу розвитку Ініціативи Трьох Морів. Країни формату підтримують співпрацю України з Тримор'ям та іншими регіональними форматами взаємодії» [5].

До формату малих альянсів можна додати ініціативу створення міжнародного формату – співробітництва Україна-Польща-Велика Британія (2022). Це «військово-політичний формат тристоронньої співпраці Великої Британії, Польщі та України для протидії російській загрозі та спільної роботи заради європейської безпеки. З ініціативою такої тристоронньої співпраці виступила Україна у жовтні 2021 року» [2]. Але зараз маємо гальмування руху цього формату на офіційному рівні. Незважаючи на відсутність офіційного закріплення даного формату – він де факто працює, про що свідчить зустріч міністрів закордонних справ України, Польщі й Британії у Нью-Йорку під час участі

у Генасамблеї ООН. Сторони «зустрілися у тристоронньому форматі та скоординували кроки для протидії російській агресії з огляду на рішення путіна про часткову мобілізацію» [7].

«Стратегія зовнішньополітичної діяльності України» визначає напрямок партнерства в рамках ГУАМ. Тут важливими є «посилення економічного, транспортного, митного співробітництва, боротьби з нелегальною торгівлею та організованою злочинністю. Розвиткові співпраці сприятиме створення нових та активізація чинних форматів ГУАМ+» [6].

Планується подальша співпраця в чорноморських регіональних організаціях (конвенційних органах): «Організація Чорноморського Економічного Співробітництва та Комісія по захисту морського середовища Чорного моря – створює додаткові можливості для обстоювання національних інтересів, протидії дипломатичним впливам та пропаганді російської федерації» [6].

Загалом, можна зробити висновок про подальший розвиток малих альянсів в аспекті регіональних ініціативи в зовнішній політиці України. Активність в діяльності в таких форматах, на мою думку, підсилює можливість членства України у більш великих союзах – наприклад, ЄС та НАТО.

В цілому, спостерігаємо активність на тлі створення регіонального партнерства, нових домовленостей та альянсів. Такий розвиток партнерства є продуктивним та дає можливість вирішення більш конкретних завдань на регіональному та локальному рівнях, що є важливим для України.

Глобальний вимір зовнішньої політики будь-якої країни проявляється в процесах щодо взаємодії з ключовими глобальними гравцями та міжнародними структурами. Одним з головним питань, яке виникає, коли Україна приймає участь в глобальних процесах сучасного політичного світу – це є визначення впливу цих процесів на рівень підтримки та збереження власних національних інтересів України.

Відповідно до «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України» «невід'ємним чинником утвердження України як відповідального, передбачуваного і надійного міжнародного партнера є її активна та ініціативна участь у міжнародних організаціях, договірних (конвенційних) органах, багатосторонніх міжнародних ініціативах» [6]. Цей напрямок є «важливим елементом захисту і просування національних інтересів України, її участі у розбудові міжнародної архітектури безпеки і співробітництва, вирішенні глобальних і регіональних проблем та розв'язанні широкого спектра зовнішньополітичних завдань, насамперед відновлення територіальної цілісності України та притягнення Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності за злочин агресії» [6].

Відповідно до пункту 167 Стратегії «багаторонне співробітництво має здійснюватися

з додержанням принципів міжнародного права, зокрема щодо сумлінного виконання міжнародних зобов'язань. Україна виходить з того, що реалізація цілей міжнародних організацій, насамперед ООН, Ради Європи, ОБСЄ, може бути ефективною лише тоді, коли зобов'язання (стандарти, цінності), розроблені в рамках міжнародних організацій, неухильно дотримуються та добросовісно виконуються всіма без винятку державами-членами» [6]. ООН на сьогодні є організацією, яка має мандат з великої кількості питань міжнародного порядку денного. Війна в Україні привернула увагу до ролі ООН і поставила низку запитань про те, що організація робить у країні для реагування, дії Ради Безпеки, чи може ООН ізолювати Росію, чи існують якісь варіанти підтримання миру, що станеться, якщо буде досягнуто врегулювання, і чи буде якась відповідальність за ймовірні військові злочини.

Стратегія зовнішньоекономічної діяльності визначає, що в рамках членства в Раді ООН з прав людини послідовно повинні просуватися «ініціативи щодо захисту прав людини у глобальному вимірі, зокрема у сфері превенції їх порушень» [6].

Загалом, Україна ставить своїм завданням подальшу підтримку та співпрацю «з державами-партнерами щодо реалізації ініціатив, спрямованих на реформування, зміцнення та підвищення ефективності діяльності міжнародних організацій, зокрема з метою недопущення зловживання консенсусними процедурами ухвалення рішень та правом вето» [6] та буде продовжувати роботу в рамках ООН, зберігаючи як традиційні форми, так і намагатися залучати ООН до вирішення актуальних проблем, зокрема до реалізації рішень щодо припинення дій РФ щодо України. Безпосередньо це стосується діяльності у напрямку захисту прав людини та притягнення росії до міжнародно-правової відповідальності.

Крім того, передбачається залучення ООН, Ради Європи, ОБСЄ, ЮНЕСКО до функції моніторингу ситуації на тимчасово окупованих територіях, для реалізації рамкових програм партнерства Уряду України з ООН та планів гуманітарного реагування для України; до запобігання майбутнім глобальним кризам і можливим пандеміям; до загальних цілей Сталого розвитку. Актуальним залишається «звернення України до Організації Об'єднаних Націй про розгортання на тимчасово окупованих територіях міжнародної операції з підтримання миру і безпеки» [6].

Глобальний рівень зовнішньої політики України проявляється в діяльності нашої держави у напрямку участі в «міжнародних режимах нерозповсюдження зброї масового знищення і засобів її доставки та контролю над озброєннями, підтримуватиме зусилля щодо їх зміцнення, дотримання санкцій, застосованих Радою Безпеки ООН, та боротьби з тероризмом у всіх його проявах» [6].

Важливим напрямком участі України в глобальних політичних процесах є «розширення представництва України у керівних і робочих органах, секретаріатах міжнародних організацій та конвенційних органів, зокрема через розвиток системи секондменту, сприятиме розширенню можливостей та посиленню ролі держави у розв'язанні проблем глобального та регіонального характеру» [6].

ЄС виступає сьогодні одним з провідних глобальних суб'єктів у сфері захисту прав людини, політики розвитку, запобігання кліматичним змінам. Європейський зелений курс формує нову економічну парадигму в Європі, змінюючи традиційні підходи до виробництва і розвитку економіки та водночас перетворюючи континент на кліматично нейтральний через мінімізацію використання викопних видів палива, зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, що в результаті покращить здоров'я та якість життя людей.

Результати. Зовнішня політика зазнала значних змін за останні роки, які були представлені в оновленій «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України», в «Стратегії національної безпеки України». За цей час відбулися активні євроінтеграційні процеси, що безумовно сприяє нашому об'єднанню та виключає навіть розгляд питання про розвиток східного вектору в стратегічній перспективі України. Україна зараз буде своє майбутнє на європейських цінностях та стратегічний «багатовекторний» напрямок знятий з порядку денного. Наша країна продовжує впроваджувати реформи у напрямку євроінтеграції та розвиває співробітництво з ЄС у різних напрямках. Україна тримає захист ЄС та прийняла всю агресію на себе, тому наша країна має виключене місце в процесі євроінтеграції. Напрямок членства в ЄС вимагає перегляду та коригуванню порядку денного регіональної інтеграції, для пропозицій щодо оновлених перспектив для країн-кандидатів, а також для ширшого кола країн-сусідів. Україні слід застосовувати всі можливі ресурси, які необхідні для демонстрації нашої прихильності до глобальних і регіональних програм.

На регіональному рівні спостерігаємо тенденції автономізації регіональних держав. Мова про посилення таких країн, яке виникає на фоні деякого розмивання впливу глобальних гравців на світовий політичний процес. Російсько-українська війна, зміни у світовому порядку надали регіональним країнам можливість більш активно та самостійно приймати участь не тільки в регіональних, а й у світових процесах.

Висновки. Зараз маємо партнерство та співпрацю з регіональними та глобальними партнерами, які підтримують нас у боротьбі та надають допомогу в рамках домовленостей. І тут важливим є визначення критеріїв для створення партнерства. Особливо це стосується ознак стратегіч-

ного партнерства. Необхідним є виважений аналіз подальших перспектив зовнішньої політики України в аспекті Стратегії з урахуванням російсько-української війни та зміною (перереформатуванням) світового політичного порядку. Мова про нові домовленості, можливі союзи, співпрацю з новими партнерами і т.п.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брайлян Є. (2022) Менше офіційності, але більше надійності: безпекові союзи сучасності та Україна. Інформаційне агентство АрміяInform, 2022, <https://armyinform.com.ua/2022/02/23/menshe-oficzijnosti-ale-bilshe-nadijnosti-bezpekovi-soyuzu-suchasnosti-ta-ukrayina/>
2. Гуйван О. (2022) Союз України, Польщі й Великої Британії формально пригальмовано, однак він працює на практиці. Суспільне, новини, 01.08.2022. <https://suspilne.media/266571-souz-ukraini-polsi-j-velikoi-britanii-formalno-prigalmovano-odnak-vin-pracue-na-praktici-pristajko/>
3. Кулеба, Чапутович і Лінкявичюс започаткували Люблінський трикутник – новий формат України, Польщі та Литви (2022) / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kuleba-chaputovich-i-linkyavichyuszapochatkuvali-lyublinskij-trikutnik-novij-format-ukrayini-polshchi-ta-litvi>
4. Назарчук І. (2022) Українсько-турецька «квадрига»: взаємодія Києва та Анкари перед загрозою Москви. Радіо Свобода, 2022. <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinsko-turetska-kvadryha-moskva/31686318.html>
5. Спільна декларація міністрів закордонних справ України, Республіки Польща та Литовської Республіки щодо заснування «Люблінського трикутника». Міністерство закордонних справ України, опубліковано 28 липня 2020 року. Урядовий портал.
6. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України. Затверджено Указом Президента України №448/2021 від 30 липня 2021 року <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
7. Україна, Польща й Британія у форматі тристороннього альянсу обговорили протидію російській агресії (2022). Європейська правда, 22 вересня. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/22/7147276/>

REFERENCES:

1. Brailian Ye. (2022) *Menshe ofitsiinosti, ale bilshe nadiinosti: bezpekovi soiuzu suchasnosti ta Ukraina* [Less formality, but more reliability: contemporary security alliances and Ukraine]. *Informatsiine ahentstvo ArmiiaInform*, 2022, <https://armyinform.com.ua/2022/02/23/menshe-oficzijnosti-ale-bilshe-nadijnosti-bezpekovi-soyuzu-suchasnosti-ta-ukrayina/>
2. Huiivan O. (2022) *Soiuz Ukrainy, Polshchi y Velykoi Brytanii formalno pryhalmovano, odnak vin pratsiuie na praktysi* [The Union of Ukraine, Poland and Great Britain is formally inhibited, but it works in practice]. *Suspilne, novyny*, 01.08.2022. <https://suspilne.media/266571-souz-ukraini-polsi-j-velikoi-britanii-formalno-prigalmovano-odnak-vin-pracue-na-praktici-pristajko/>

3. Kuleba, Chaputovych i Linkiavichius zapochatkuvaly Liublinskyi trykutnyk – novyi format Ukrainy, Polshchi ta Lytvy [Kuleba, Chaputovych and Linkevičius started the Lublin triangle – a new format of Ukraine, Poland and Lithuania] (2022) / Uriadovyi portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kuleba-chaputovich-i-linkyavichyuszapochatkuvali-lyublinskij-trikutnik-novij-format-ukrayini-polshchi-ta-litvi>

4. Nazarchuk I. (2022) Ukrainsko-turetska «kvadryha»: vzaiemodiia Kyieva ta Ankary pered zahrozoiu Moskvu [Ukrainian-Turkish «quadriga»: the interaction of Kyiv and Ankara in the face of the threat of Moscow]. Radio Svoboda, 2022. <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinsko-turetska-kvadryha-moskva/31686318.html>

5. Spilna deklaratsiia ministriv zakordonnykh sprav Ukrainy, Respubliky Polshcha ta Lytovskoi Respubliky shchodo zasnuvannia «Liublinskoho

trykutnyka» [Joint declaration of the Ministers of Foreign Affairs of Ukraine, the Republic of Poland and the Republic of Lithuania regarding the establishment of the «Lublin Triangle»]. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy, opublikovano 28 lypnia 2020 roku. Uriadovyi portal.

6. Stratehiia zovnishnopolitychnoi diialnosti Ukrainy [Strategy of Ukraine's foreign policy activity]. Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy #448/2021 vid 30 lypnia 2021 roku <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

7. Ukraina, Polshcha y Brytaniia u formati trystoronnoho alianсу obhovoryly protydiu rosiiskii ahresii {Ukraine, Poland and Great Britain in the format of a tripartite alliance discussed countering Russian aggression} (2022). Yevropeiska pravda, 22 veresnia. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/22/7147276/>

Regional and global directions in the foreign policy of Ukraine

Sokolovska Olga Mykolayivna

Postgraduate Student at the Department of Political Science

Odesa National University named after I. I. Mechnikov

French Boulevard, 24/26, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5300-576X

The modern period is characterized by an accelerated, but ambiguous and contradictory development of the processes of interdependence and interdependence of all spheres of life of the world community. It was from this time that the problems of the world began to be considered through the prism of global or regional. All this time, we observed how these phenomena affected the prospects of Ukraine's foreign policy, studied new risks of modernity. The significance of foreign policy problems is directly related to the system of state sovereignty and depends on their characteristics and development indicators. Scientific knowledge of processes, political phenomena occurring in international life, subjects of international life and their activities is characterized by a variety of approaches, the extreme complexity of research objects, the ambiguity of the conceptual-categorical apparatus and the practically unlimited possibility of choosing the used methods and means of theoretical knowledge. Today, there is a confusion between the spheres of security and foreign policy, which is caused by the fact that any citizen is concerned about his security and expects the state, its foreign policy, and specific measures to ensure it. The foreign policy of the state in the future directly depends on such indicators as: territory, economic development, political system, social development, military power, level of industry, etc. That is, precisely from the variables that are used at the state level of analysis of the state's foreign policy. It is obvious that a relatively small number of states in the world are able to ensure balance in matters of state development. That is why various global and regional processes are already emerging in the world, which move the world.

The combination of global and regional levels of world political practice has always been one of the most controversial points in political theory. Most researchers who analyzed foreign policy either focused exclusively on global world political processes, effectively ignoring regional specifics, or focused their attention only on the study of a specific region, which led to an underestimation of the global systemic context. Therefore, today the importance and necessity of new approaches for researching a holistic picture of the world, where both global and regional aspects would receive equal attention in the aspect of foreign policy analysis, is obvious. This also applies to Ukraine.

Key words: foreign policy, Ukraine, political process, global trend in politics, regional unions.